

Topphe mmeligheter på svøm i Drøbaksundet

16.6.83

Av Sverre Hartmann

Treogforti år er gått siden den tunge krysser «Blücher», flaggskipet i eskadren på vei mot den norske hovedstad, endte sine dager ved Oscarsborg på sin jonfrutur. Tolvutusenneren var riktignok et skjebneskip under ulike fortegn alt etter som man ser det med norske eller tyske øyne. Men kan det så lang tid etter de dramatiske timer, minutter og sekunder på terskelen til invasjon og Norges nervesentrum fremdeles være ukjente detaljer å hente opp fra historiske kilder eller Oslofjordens dyp?

Spørsmålet må besvares med et ubetinget ja. I tilfellet «Blücher» har dette også spesielle årsaker. Meget av det som hendte fikk et så ekstraordinært forløp, og krevet så improviserte løsninger, at det senere falt noen hver av aktorene tungt for brystet å avgi en tilnærmet objektiv rapport om gjennomføringen av de respektive oppgaver.

Premierløytnant Bieler bar med sine 25 år et tungt ansvar på sine skuldre. Han hørte til den lille utvalgte krets av offiserer som den 25. februar 1940 hadde tatt opp arbeidet i de strengt isolerte kontorer i overkommandoen i Berlin. Som ordonansoffiser delte han kontor med sjefen for operasjonsavdelingen, oberstløytnant Hartwig Pohlman, som to dager før invasjonen på jernbane bega seg til Oslo ledsaget av en kurér fra utenriksministeriet. Han skulle overbringe sendemann, dr. Bräuer, instruksene for ultimatum til den norske regjering og samtidig være den tyske overkommandos brohode i hovedstaden i invasjonens åpningsfase.

Premierløytnant Bieler fikk i den forbindelse en overordentlig viktig funksjon. Han skulle som oberstløytnant Pohlmans nærmeste medarbeider bringe selve arbeidsgrunnlaget for staben til den tyske legasjon i Oslo så fort som overhodet mulig. Siden det dreide seg om topphemmelige, for det meste originaldokumenter som Hitlers direktiver, operative detaljanalyser, planer for krigføringen i Norge under ulike alternativer foruten skisser og kart, fant man det betenkelig å sende ham med fly. Derfor ble han tilfeldt den såkalte V.P. på krysseren «Blücher», hvilket står for «Vorausgeschoben

Kommando». På norsk kunne man passende kalle det «personell sendt på forhånd».

En så dyrebare last som den premierløytnanten var blitt betrodd og ikke måtte tape ut av øye og slim, måtte selvfølgelig føre en mest mulig anonym tilværelse ombord. Derfor skaffet Bieler seg en koffert fra det kjente firma Mädlar, en koffert utført i lyst tre og som det viste seg så smal at den om nødvendig kunne passere ut gjennom et køye.

Like etter at eskadren i operasjon Oslofjord tidlig på morgenen den 8. april satte seg i bevegelse nordover, diskuterte Jürgen Bieler inngående med skipsadjutanten, Korvettenkapitän Zoepfel, hvordan man måtte forholde seg med de topphemmelige papirer i en nødsituasjon som i viktighet rangerte de minst på linje med marinechifferet. Det ble derfor avtalt at kofferten skulle senkes samtidig med marinechifferet, idet man disponerte blyplater til å sikre at papirene havnet på havets eller fjordens bunn.

Efter å ha gardert seg mot slike eventualiteter ofret premierløytnanten seg for andre gjøremål. Han talte med sin gamle venn fra spelderbevegelsen, kapteinløytnant Pochhammer, som var sjef for luftvernartilleriet ombord. Etter som Pochhammer måtte gjøre tjeneste på dekk, tilbød han sin venn enelugaren. Bieler tilbrakte aftenen i offisersmessen og ned et par whisky-pjottere, hvorefter han gikk over i offiserskabinen og sovnet blidelig inn. Han våknet ikke før granatene fra «Moses» rammet «Blücher». Det tok ham nærmere et par minutter å komme på dekke. Her møtte ham et fryktelig syn. Kapteinløytnant Pochhammer var totalt lemlestet. De aller fleste i vid omkrets var drept eller alvorlig såret. Selv er Bieler ikke et øyeblikk i tvil om at det var whiskeyen som reddet hans liv. Uten den dype søvn og dermed sammenhengende forsinkelse ville han ikke ha unngått sin skjebne.

I de følgende minuttene utviklet det seg et ytterligere kaos ombord etterat krysseren var blitt rammet av to torpedoer fra utskytningsskøyten på Nordre Kholmen. Hjelpeløst og dødsmerket drev krysseren i retning Askholmen og kastet seg

mindre enn en halv kilometer derfra. Eksplosjoner fortsatte i kjedereaksjon og til slutt var alle klar over at det bare var spørsmål om få minutter før krysseren ville gå ned.

Premierløytnant Bieler og sambandsløytnant Forte fra von Falkenhorsts stab ventet til en del av «Blücher»s dekk var nådd vannflaten. Da tok Bieler støvlene av, lot seg gli ut i sjøen og svømte med uniform og frakk drøye tyve minutter til land. På stranden flokket seg etter hvert flere hundre skibbrudne. Medlemmer av besetningen og soldater samlet brenne og norde opp bål for å varme seg og tørke klærne.

Det har vel gått et par timer. Da oppdager premierløytnant Bieler hvordan en ham ikke ukjent uanselig koffert driver mot stranden. Han kan først ikke tro sine egne øyne. Men det er intet fata morgana, ingen luftildring. Resolutt går Bieler ned i fjæren og får tak i kofferten. Spent avventer han reaksjonen fra norske gardister som befinner seg ikke mange stenkast borte med geværmunnningene pekende mot de tyske soldatene. Bieler åpner kofferten der «Geheime Kommandosache» og «Nur durch Offiziere» står mot ham fra den kostelige samling dokumenter og kart. Selv Hitlers underskrift mangler ikke. Bieler har ikke noe valg og nøler heller ikke. I små bunker fordeler han de halvåtte dokumentene på fem til seks bål og gir seg ikke før kofferten er tom og siste ark er gått over til aske. Mange ganger har Bieler måttet reflektere over hva det hadde kunnet bety og medføre for konsekvenser om disse topphemmelige papirer var falt i norske hender. Hvilket fabelaktig utgangspunkt ville man ikke ha hatt for å avhøre de høye tyske offiserer som fremdeles satt som gardekompaniets fanger. Blant dem befant seg generalmajor Engelbrecht, von Falkenhorsts stedfortreder det første døgnet, «pinlig nøye» instruert av sin sjef om hvordan erobringen av Oslo skulle gjennomføres og operasjonene ledes derfra. Man må selvfølgelig tilføye at norske soldater og norske befal tilhørende et folk som ikke hadde opplevd krigen på halvannet hundre år, neppe hadde hatt forutsetninger for å ut-

Premierløytnant Bieler, ordonansoffiseren i von Falkenhorsts stab.

nytte slike enestående muligheter. Forøvrig fikk kaptein A.J.T. Petersson, sjefen for 4. gardekompani, klokken 18.30 ordre fra general Hvidén Haug om straks å trekke seg tilbake til Lillestrøm og overlate tyskerne til sitta. Det var den såkalte tyske aksjon «Spill» på jakt etter konger og regjering som utløste det akutte behov for gardekompaniet. General Engelbrecht fikk stillet en buss til rådighet for å sårede. Sammen med general Süßmann, leder for flypøns bakkeorganisasjon, kontreadmiral Kummetz, koordinerende sjef for den tyske eskadren og oberstløytnant Boetzel, spesialist på radio, telefon og fjernskriverforbindelser, tok han bussen til Hotel Continental i Oslo og overtok ledelsen inntil general von Falkenhorst kom til Fornebu tidlig på eftermiddagen neste dag, og slo opp sitt kvarter på K.N.A.-hotellet.

Som sine eldre og yngre kolleger måtte premierløytnant Bieler i egenskap av ordonansoffiser og ikke minst på grunn av sitt særopdrag, skrive rapport til grupper

ben og dermed også til foresatt myndighet i Berlin. Han var fort klar over at visse deler av hendelsesforløpet ikke egnet seg for gjengivelse på trykk. Selv om han personlig hadde god samvittighet og hadde gjort hva gjøres kunne, tok det dramatiske hendelsesforløp ved «Blücher» undergang makten. Han fikk ikke anledning til å kontrollere hvorvidt skipsadjutanten hadde forholdt seg forsikringsmessig ved senkingen av kofferten med de hemmelige kommandosaker, hvorvidt selve den nær sagt umulige situasjon overhodet hadde tillatt å sørge for en forsvarlig emballering med senkningsikrørende blyplater. Det eneste sikre var at kofferten, fordi den ikke var av lær, men av tre, holdt seg flytende og i strid med all fantasien sannsynlighetsberegning hadde satt kursen nettopp til det sted hvor den person befant seg som av alle var den eneste som kunne identifisere den. Intet er så galt at det ikke er godt for noe. Om dokumentene ikke fikk en anonym grav på Oslofjordens bunn, ble de i hvert fall grundig destruert. Men måten det skjedde på var ikke desto mindre i åpenbar strid med yrkesplikt og reglement. Og den gode premierløytnant ville neppe ha unngått å bli stilt for krigsrett dersom overkommandoen var blitt bekjent med at han ikke hadde ofret seg til siste bloddråpe for å overvåke at kofferten var blitt forsikringsmessig senket en halv kilometer fra Askholmen.

Den som leser premierløytnantens offisielle rapport og sammenholder det han der skriver med hva han for første gang har funnet å kunne betroe en norsk historiker 43 år etter begivenhetene, vil få en interessant og høyst illustrerende bekreftelse på at skriftlige kilder like etter begivenhetene ikke alltid kan leses etter pålydende.

Hvor strengt det ble reagert innen det militære byråkrati belyses av et hendelsesforløp som utspilte seg noenlunde parallelt. Rittmester Paul Goerz, i det sivile liv diplomingenør og en ledende mann i den optiske industri, var blitt tillagt mange viktige oppgaver som overkvartermester og forsynings sjef i åpningsfasen. Der til hørte å føre med seg på «Blücher» reiseholdningen

av norsk valuta fra Riksbanken, hovedsakelig norske hundrekronesedler, hvilket skulle avhjelpet likviditetsbehovet de første dagene. Da «Blücher»s skjebne var besluttet, sørget rittmesteren ikke bare for å få med seg fotoapparat og filmer i små aluminiumsbeholdere, men han gjorde også et dypt innhugg i seddelkofferten og stappet alle lommer og egnende åpninger i uniformen fulle med hundrekronesedler. Da Goerz den 10. april dukket opp på K.N.A.-hotellet, møtte han etter hvert tallrike kolleger som ikke hadde annet enn den ikke uniformen de gikk og sto i. Rausst delte han ut tre til fire hundrelapper til sine nedlidende venner som selvfølgelig satte store øyne over denne overraskende løsning på et akutt problem. Det var ikke til å unngå at general von Falkenhorst etter noen dager fikk rede på denne litt spesielle form for godgjørerenhet og innkalte rittmesteren. Hvordan kunne det ha seg at rittmesteren hadde forgrepet seg på kassen? Hvor store beløp hadde han tilsenket seg, og kunne han fremlegge kvitteringer fra de respektive mottagere? Rittmester Goerz hadde selvfølgelig overhodet ikke tenkt i de baner da han i sin og sine kollegers nødsituasjon var lykkelig over å kunne avhjelpe de mest presserende personlige finansieringsproblemer. At «kassens» befant seg et eller annet sted i Oslofjorden nord for Oscarsborg, kalte ikke umiddelbart på von Falkenhorsts humoristiske sans. Men etter hvert syntes dog de menneskelige faktorer å ha vunnet overhånd, ikke minst etter at rittmesteren tilbød å dekke «underskuddet» av egne midler, og overrakte ham Forbundsrepublikkens høyeste utmerkelse. Rittmesterens private initiativ og kapitaloverføring til rette for et nærmere tysk-amerikansk industrielt samarbeide.

Forsåvidt kan man se en symbolsk linje fra rittmesteren som på det synkende «Blücher» får med seg en nyttig bevegelig kapital, til rittmesteren som knappe ti år senere fra det synkende statskip tar med seg en kapital, hvis verdi neppe var vesentlig mindre enn den valutabeholdning som fra Riksbankens hvelv var under transport til Norges hovedstad.